

Блажко Галина Володимирівна

магістрант

Львівський національний університет імені Івана Франка

Блажко Галина Владимировна

магістрант

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

Blazhko G. V.

Ivan Franko National University of Lviv

ДЕТЕРМІНАНТИ ВПЛИВУ НА ПОДАТОК НА ПРИБУТОК ТА ЇХ ОЦІНКА

ДЕТЕРМИНАНТЫ ВЛИЯНИЯ НА НАЛОГ НА ПРИБЫЛЬ И ИХ ОЦЕНКА

DETERMINANTS IMPACT ON INCOME TAX AND EVALUATION

Анотація. Для побудови ефективної системи оподаткування, необхідно проводити аналіз можливих ризиків. Стаття присвячена дослідженню факторів, які впливають на дохідність податку на прибуток. Визначені основні чинники, які мають безпосередній вплив на податок на прибуток, та запропоновані шляхи покращення справляння даного податку, на основі зарубіжного досвіду.

Ключові слова: податок на прибуток, податкова система, прибуток, пільги, бідність, купівельна спроможність, зарубіжний досвід.

Аннотация. Для построения эффективной системы налогообложения, необходимо проводить анализ возможных рисков. Статья посвящена исследованию факторов, влияющих на доходность налога на прибыль. Определены основные факторы, которые оказывают непосредственное влияние на налог на прибыль, и предложены пути улучшения взимания данного налога на основе зарубежного опыта.

Ключевые слова: налог на прибыль, налоговая система, прибыль, льготы, бедность, покупательная способность, зарубежный опыт.

Abstract. To build an effective system of taxation necessary to analyze risks. The article investigates factors that affect the yield of income tax. The main factors that have a direct impact on the income tax, and proposed ways to improve the collection of this tax, based on international experience.

Key words: income tax, tax system, income benefits, poverty, purchasing power, foreign experience.

Актуальність. На сьогоднішній день реформування податкової системи не покращує її ефективність. Це може привести до ще більших економічної кризи та погіршенні фінансового становища серед населення. Не зважаючи на численні дослідження у сфері оподаткування прибутку підприємств, досі не виокремлено основні чинники впливу на податок на прибуток.

Мета статті. Метою статті є визначення детермінантів впливу на податок на прибуток та здійснення їх оцінки. Для досягнення поставленої мети було сформульовано наступні завдання: дати оцінку чинному механізму формування прибутку підприємств в Україні,

за допомогою програми Statistica і MS Excel побудувати економетричну модель та визначити найбільший фактор впливу на податок на прибуток; обґрунтувати ефективність податкової політики на даному етапі.

Постановка проблеми. Податкова система є надзвичайно важливим елементом в економіці будь-якої держави. Основною її роллю є наповнення державного бюджету та забезпечення виконання державою її функцій. Вдосконалюючи податкову систему, держава стимулює розвиток підприємництва та створює умови для соціально-економічного розвитку країни.

Податок на прибуток має значний вплив на діяльність підприємств та економіку загалом У рейтинго-

вій таблиці всіх загальнодержавних податків, він займає третє місце. Також він має значний фінансовий потенціал. Тому покращення справляння цього податку є важливою проблемою та потребує негайного вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням щодо формування та ефективності податку на прибуток підприємств присвячували праці такі українські вчені, як Сторожук О.В., Фролова Н.Б., Беженар Т.В., Козачок О.С., Кириленко О.П. та ін. У своїх працях основну увагу приділяли чинникам, які впливають на справляння податку на прибуток, зокрема бідності, пільговим механізмам. Таким чином, вони створили теоретичну основу для вивчення механізму його справляння.

Виклад основного матеріалу. Оподаткування підприємств посідає значне місце в податковій системі, адже, саме підприємства є основою будь-якої економіки та рушійною силою для її розвитку. Найбільш поширеним видом податку, яким обкладаються суб'єкти господарювання, є податок на прибуток.

Податок на прибуток – це загальнодержавний податок, який сплачується суб'єктами господарювання, тобто юридичними особами, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами [1].

На суму надходжень даного податку безпосередньо впливає значна кількість чинників. Основними з них є:

- кількість підприємств;
- рівень інфляції;
- рівень бідності;
- рівень купівельної спроможності;
- рівень безробіття;
- політичні проблеми;
- інші.

Але, основними з них є: рівень інфляції, рівень бідності, рівень безробіття. Саме на основі цих трьох чинників було побудовано економетричну модель та визначено який чинник має найбільший впливає на розмір надходжень податку на прибуток.

В даній роботі залежною змінною виступатиме податок на прибуток.

Незалежними змінними обрано наступні фактори:

- рівень інфляції;
- рівень бідності;
- рівень безробіття.

Варто також проаналізувати динаміку податку на прибуток протягом аналізованого періоду (рис. 1).

Як показано на рис. 1, у 2012 році відбулося різке падіння надходжень податку на прибуток. І вже в 2014 у негативній тенденції спаду, почала спостерігатися позитивна динаміка у надходженнях податку на прибуток до державного бюджету.

Надходження ПнаП млн.грн.

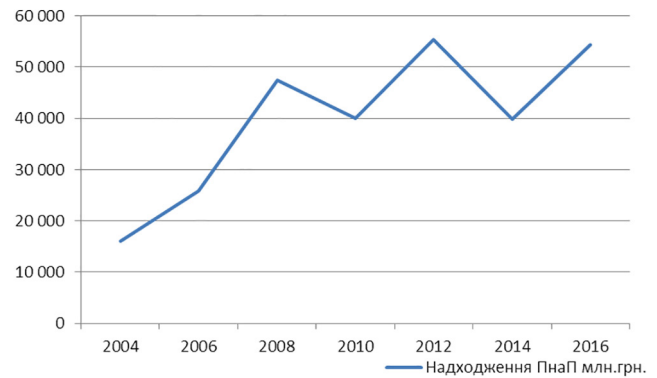

Рис. 1. Динаміка надходжень податку на прибуток, тис. грн.
Джерело: [6]

Розпочинаємо побудову лінійної моделі, яка має вигляд:

$$y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3,$$

де y – надходження податку на прибуток, тис.грн;

x_1 – рівень інфляції, %;

x_2 – рівень бідності, %;

x_3 – рівень безробіття, %.

Використавши програмний пакет Statistica, методом покрокової регресії одержуємо наступну модель:

$$y = 52184,79 - 0,81x_2.$$

Оскільки фактор x_1 та x_3 (рівень інфляції та рівень безробіття) виявився незначущим, їх було виключено з моделі.

Отриману модель, можна проаналізувати, на адекватність за допомогою наступних показників:

- розподілу залишків;
- критерію Фішера;
- коефіцієнта детермінації.

З рис. 2, видно, можливість наближення щільності розподілу залишків нормальним законом, а отже, модель можна вважати адекватною.

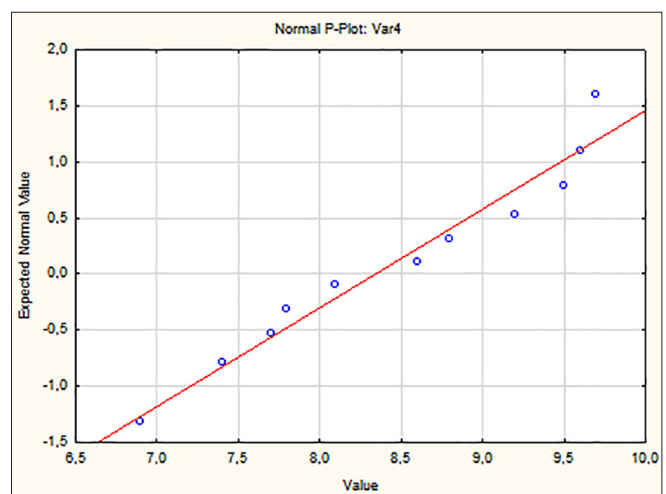

Рис. 2. Нормальний ймовірнісний графік
Джерело: розроблено автором

Коефіцієнт детермінації R^2 для побудованої моделі становить

$$R^2 = 0,66.$$

Розрахункове значення критерію Фішера становить:

$$F_r = 19,8.$$

Побудова лінійної моделі за допомогою програмних засобів пакету Statistica та MS Excel дозволила нам відкинути незначущі фактори впливу податок на прибуток. Також відповідно до моделі такий фактор, як рівень бідності, має найбільший негативний вплив на обсяг надходжень податку на прибуток.

Тому, проблема бідності постає на перший план, оскільки вона безпосередньо пов'язана із прибутком підприємств. При створенні умов для розвитку малого та середнього бізнесу, при збільшенні обсягів виробництва та виведення значної кількості підприємств з тіні відповідно зростають доходи населення, що тягне за собою збільшення прибутку підприємств та більших відрахувань до бюджету країни.

На сьогодні існує багато визначень бідності. Найбільш точно бідність можна схарактеризувати як суспільне становище, при якому, людина не в змозі себе забезпечити, зокрема, придбати необхідні продукти харчування, отримати якісне медичне обслуговування тощо. Основними причинами безробіття, в першу черг, є політична та економічна кризи, низький рівень оплати праці та недосконала соціальна політика, що призвело до погіршення рівня життя значної частини населення нашої країни.

Бідність розрізняють за типами: бідність економічно пасивного населення, бідність зайнятого населення, бідність безробітних і пенсіонерів. За видами бідність поділяють на умовну та абсолютну. Умовна бідність характеризує матеріальний стан людини, коли бідність проявляється сезонно, не постійно, тимчасово. Абсолютна бідність свідчить, що людина самотужки неспроможна поліпшити свій матеріальний стан через фізичні чи психічні вади [4].

Сьогодні подолання бідності — завдання не одного дня. Подолання бідності населення України можливе лише за умови створення середнього класу і збільшення прошарку людей, які б ідентифікували себе як заможні люди за рівнем та структурою своїх доходів і видатків, способом життя, менталітетом. Проте за часів незалежності нашої країни важливих кроків для формування середнього класу як основи економіки ринкового типу не було зроблено [3, с. 107]. На мій погляд, слова автора є актуальними сьогодні, оскільки подолання бідності можливе за умови створення середньої ланки в суспільстві.

Отже, останніми роками в Україні спостерігається нестабільна ситуація з податковими надходженнями, не має тенденції до значного зниження їх рівня, чи до ста-

більного підвищення, що в свою чергу пов'язане з вище переліченими чинниками. Ще одним важливим чинником впливу на величину надходжень податку на прибуток є — пільги. Є 28 пільг у сфері справляння податку на прибуток. З одного боку вони створюють сприятливі умови для підприємства, а з іншого, є основним інструментом за допомогою якого підприємства легально зменшують свою базу оподаткування і тим самим ухиляються від сплати податків у повному обсязі.

Статистика свідчить, що щороку держава втрачає мільярди гривень від несплати платниками податкових платежів у повному обсязі, а саме внаслідок застосування пільг. Це призводить до нерівномірного податкового навантаження на різних суб'єктів господарювання.

Згідно з даними статистики, розмір податкових пільг протягом 2013–2015 років постійно збільшувався, що відповідно призводить до значних втрат державного бюджету. Найбільше зростання обсягів державних втрат відбулося протягом 2013 року і становили 5533,2 млрд грн. У 2014 відбувся спад — 4623 млрд грн., а у 2015 році знову втрати бюджету за рахунок пільг, збільшились і становили — 5286,1 млрд грн [5].

Отже, величезні суми втрат бюджету свідчать про недостатню ефективність наданих пільг. Тому, необхідно підвищувати інвестиційну привабливість країни, що може бути досягнуто шляхом реформування як цілої податкової системи, так і механізму справляння податку на прибуток підприємств в Україні.

На думку І. Алексеєва, для ефективної дії пільгового механізму потрібно їх правильно обирати. Оскільки при виборі податкових пільг необхідно зважати не тільки на тип підприємства, що було представлено раніше, але й на його величину та вік. Так, найбільші ІТ-компанії, як HP, Dell, Apple та інші, починали свій великий розвиток з дуже маленьких і непримітних підприємств, проте держава дала таким підприємствам можливість розвиватися, шляхом зменшення для них податкового навантаження та можливості отримати різні гранти. Необхідно при стимулюванні інноваційної діяльності враховувати та особливості великих і малих підприємств. Для малих підприємств додаткові оборотні кошти є набагато важливішими, ніж для великих, оскільки великі підприємства зможуть акумулювати зазначені додаткові кошти на інноваційну діяльність, скажімо, з інших підрозділів, тоді як малі підприємства позбавлені таких можливостей [2 с. 318].

Більш доцільно надавати податкові пільги шляхом:

- податкових знижок, що зменшить базу оподаткування до нарахування податку та збору;
- зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору;
- встановлення зниженої ставки податку та збору;
- звільнення від сплати податку та збору [2, с. 315].

На мою думку, доцільним для України було б і застосування прогресивної шкали оподаткування податком на прибуток. Така практика застосовується у США, де податок на прибуток корпорацій становить близько 10% доходів федерального бюджету (близько 200 млрд дол). Він справляється за восьми розрядною шкалою оподаткування: найнижча ставка — 15% встановлена для оподаткованого прибутку, що становить лише 50000 дол., а найбільша ставка — 39% застосовується для оподаткування прибутку в розмірі від 10000 до 335000 дол. США. Крім того, у США діє особлива знижка в тих випадках, коли підприємство застосовує різні альтернативні види сировини та електроенергії, надається пільговий кредит, коли підприємство застосовує обладнання, яке працює на сонячній енергії, в ході виробничого процесу використовується енергія вітру [7, с. 175].

Доцільним для вітчизняної системи оподаткування є використання скандинавської моделі, де існує диференціація ставок оподаткування доходів фізичних осіб від праці та капіталу існує і зберігається дотепер. Сутність подвійної системи оподаткування доходів полягає в тому, що доходи фізичних осіб від капіталу та від праці оподатковуються диференційовано. При цьому, доходи від капіталу оподатковуються за пропорційною ставкою і, як правило, нижчою, ніж рівень оподаткування трудових доходів. Ідея запровадження такої подвійної системи оподаткування доходів в цих країнах полягала в забезпеченні нейтральності впливу податків на вибір джерел фінансування інвестицій, а також у підвищенні конкурентоспроможності податкової системи скандинавських країн. Реалізація цього завдання відбувалася, в першу чергу, шляхом залучення до подат-

кової бази всіх без винятку доходів фізичних осіб від капіталу, включаючи дивіденди, проценти по депозитах, приріст капітальної вартості активів, ренту, доходи фізичних осіб від підприємницької діяльності тощо. Доцільно було б Україні скористатися таким досвідом більш поглиблено. Що стосується оподаткування прибутку підприємств, то його ставка в рамках подвійної моделі оподаткування доходів у скандинавських країнах, як правило, відповідає рівню оподаткування доходів від капіталу фізичних осіб (близько 30%), що дозволяє вирішити проблему мінімізації негативного втручання податкової системи в розподіл прибутків та заохочує до заощаджень [8, с. 117].

Вдосконалення системи оподаткування в Україні повинне стати на перший план. В час коли в країні відбуваються маленькими кроками реформи, необхідно повністю перебудувати податкову систему. Для цього важливим є використання закордонного досвіду, оскільки вітчизняні методи та механізми не показали належного результату.

Висновки і пропозиції. Таким чином, для створення сприятливих умов розвитку бізнесу в країні, дуже важливою, є ефективна податкова система. Просто зміна розміру податкового навантаження, яка практикується в Україні, не є ефективним і не дасть поштовху для активізації підприємницької діяльності.

Найбільш перспективним і дієвим способом підвищення ефективності податкової системи є запровадження прогресивної ставки, що дасть поштовх для розвитку малого бізнесу в Україні, виходу підприємств із тіні, а також сприятиме процесу побудови ефективної податкової політики у державі.

Література

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>;
2. Алексеев І. В. Важливість правильного підбору податкових пільг і шляхів їх надання при податковому стимулюванні інноваційної діяльності підприємств // І. В. Алексеев, Р. Й. Желізняк // Важливість правильного підбору податкових пільг і шляхів їх надання при податковому стимулюванні інноваційної діяльності підприємств — Харків, 2014 р., 314–320 с.
3. Кириленко О. П. Фінансові важелі подолання бідності в Україні / О. П. Кириленко // Фінансові важелі подолання бідності в Україні: Монографія — Тернопіль, 2011 р., — 426 с. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://dspace.tneueu.edu.ua/bitstream/316497/2003/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.%202011%20%D0%B1%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf>
4. Корда М. А. Бідність — як соціальна категорія / О. П. Корда. Бідність — як соціальна категорія // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/18_NiIN_2007/Economics/22839.doc.htm;
5. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/>;
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>;
7. Сторожук О. В. Податок на прибуток підприємств: вітчизняний та зарубіжний досвід / О. В. Сторожук, Ю. В. Панура // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). / 2013. — № 3. — С. 191–196;
8. Фролова Н. Б. Український соціум / Н. Б. Фролова // Український соціум. / 2011 р. — № 3.(38) — С. 113–122. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2011_3_11.